

Nick Elsdorf

A kőműves szabad

KÖZEL-NYUGATI LEVÉL

„Herr Doktor, ne vegye rossznéven, de ki kell töltenünk ezt a kis űrlapocskát. Nem mi erőltetjük, ez állami előírás” – nyomja meg a *staatlich* jelzöt: szabadkozik, de nem kacsint össze velem. Ülök a pénzügyintézetben, intim közelségben a szőke Sabinével, „tanácsadómmal”, ahogy az egyenmosolyú banktisztviselőket nevezik itt Ausztriában. Még van némi respektusom előtte. No, nem (félrecsúszott) nyakkendőm okán, hanem akadémiai státuszomból kifolyólag. Félő, hogy ez a tiszteletmorzsa porlad el mindjárt. Mert hitelért esedezem, és családom jövedelmi helyzetéről kell valanom.

Szorultam én már bécsi bankra, vagy tíz esztendővel ezelőtt, mikor is remegő lábakkal állítottam be tanácsadómon elődjéhez, százezer schillingben reménykedve. Úgysem kapod meg, koszos külföldi – hajtogattam magamban – se vagyonszám, se feszt állásod, a boldog ősokról ne is beszéljünk..., miért bíznának ezek benned? A bankalkalmazott unottan hallgatta mondókámat a kocsiváról, majd hogy egy kis feszültséget csempésszen társalgásunkba, a „nem parancsolná inkább a dupláját, uram?” kérdéssel szakított félbe, pedig én, Attila hű fia, még csak a „hun”-nál tartottam a *hundert tausend*-ből.

Háztartási terv

Azóta könnyelműen túladosodta magát az osztály, s ezt nem nézhette ölbe tett kézzel a figyelmes hatóság. Most közös gondolkodásra invitál – mint mondja – „háztartási tervünkről”. Az Elsdorf család bevételeire és kiadásaira kíváncsi, értünk aggódik szegény. Ajvő – fut végig a hideg a

háttamon – ennyi aggodalom könnyen saját okára talál. Hisz életünk nyitott (betét)könyv az ifjú Sabine előtt. „Also, a lakbér összegét ismerjük” – vág bele a banktündér. „A villany- és gázfogyasztást úgyszintén, kábeltévé, telefon, új autónk ugye nincs, van már mobiljuk a kicsiknek is? A tartásdíjat még fizetgetjük egy darabig, ha nem csalódom” – pillant rám bennfentes közönnyel –, „nos, vonjuk le gyorsan mindezt a doktor úr fizetéséből, együtt egy négyszemélyes bécsi család havi átlagfogyasztásával (étel, ital, villamosbérlet, stb.) – hoppá, mit látok, hisz ez jókora mínusz! Mein Gott, miből fogják önök a hitelt visszafizetni? Vagy rosszul számoltam? Alighanem Frau Elsdorf is szépen keres, sajnos nem látom a képernyőmon, talán lent, Magyarországon aktív?”

A hölgy válasza vár. Türelmesen kisimítja márkás kiskosztümje gyűrődéseit, de pillantása nem ereszt. Valljam be az igazat, hogy jócskán alatta fogyasztunk a korombéli osztály értelmiség átlagának? Se BMW, se brill, se Bahama. Ha cifra nyomorunkat bizonygatnám, maradék respektusom is elúszna, a hitelről nem is szólva. Hazudjak óriási magyar fizetést szerzőné lelkemnek? Mi történik, ha Sabinénk (esetleg ismét hatósági parancsra) jövedelemigazolást kér tőle? Avassam be nagyívű előre-menekülési terveinkbe, miszerint a vágyott hitelből tetőtér-beépítésre készülődünk Pesten, hogy alatta elhelyezkedő lakásunkat kiadhassuk. A lakbér fedezi majd a törlesztőrészeket, később pedig családunk példátlan meggazdagodását hetedíziglen előre. Ekkora kockázatvállalást, ha gyöngyöző homlokomra sandít, aligha néz ki belőlem fess tanácsadóm.

Te már sejtetted, nyájas olvasó, hogy a legrosszabb megoldást választom: miközben azt hiszem,

arról beszélek, amit minden osztrák ért, hogy ott-hon tömetjük fogunkat és javíttatjuk autónkat, valahogy kicsúszik a számon a *Projekt* szó is, ráadásul mindig elfelejtem, *der* vagy *das*-e a névelője. Tudja, kedves Sabine, a mi szakmánkban írogat az ember, előad, publikál, szerkeszt – nem kell hát az aranyos kormányának nyugtalankodnia, a kredit törlesztve léssen. Spórolunk a fogunkon, s hogy ne kelljen hozzá verni a garast, rendesen robotolunk. Erényeink polgáriak, mondhatni, hitelt érdemlők.

Tanácsadóm arcán mégsem látom a megkönynyebbülést. „Ha lenne olyan kedves, Elsdorf úr, és behozna – persze csak mutatóba – néhányat a projektszerződéseik közül. Természetesen a honoráriumigazolásokkal egyetemben.” Nesze neked, Nick. Ilyenkor már csak az ösztöneire hagyatkozhat a magyar vendég, méghozzá azokra a bizonyos, annyit ünnevelt közép-európaiakra. Talán, ha vetne egy pillantást a képernyőre, drága kollégina, a múlt havi jóváírások közt talál egy tiszteletdíjacskát. Pár száz euro, nem nagy tétel, de mit ad isten, éppenséggel az Önök ragyogó bankja támogatta a tudományos konferenciát, ahol szerénységem tartotta a záróbeszédet. Csak mellékesen jegyzem meg, hogy a megnyitót az elnök úr ... „Ne is folytassa, lieber Herr Professor” – lágyul el a kiváló Sabine – „most, hogy mindent ilyen részletesen megtárgyaltunk, ajánlom, térjünk át a kamatokra.”

Úgy éreztem, meg kell vigasztalnom: tudja, kedves, voltaképp kedvezményes hitelt is igényelhettem volna, hisz évek óta fizetjük itt Bécsben a lakástakarékot, s mióta Magyarország belépett az Unióba, nem lehet elvi akadálya annak, hogy napnyugati hitelből napkeleten építkezzünk. „Elvi talán nem” – sziszegte, majd mobiljába burkolózott. Ez a nő szemmel láthatóan nem szeret adni...

A keretlegény emléke

Mindegy. Meg vagyunk mentve. Már csak a rokonságban kell mindenkitől kölcsönkérni, megvárni, amíg szerzőné lelkem ősi lakása elkél, és gazdag hitvilágában megrendül az „*extra Újlipótváros non est vita*” sarktétele is. Mi ugyanis Budán – szép szavait idézve –, az újjazdag, kádáristamiépista kerközép birodalmában (vö. *the evil's empire*) készülünk építkezni, ahol az utcán nem

traccsolnak a népek, csak procc, leskelődés és betartás mindenütt, elfojtott agresszió a köbön. Előreszaladok: ami az elfojtást illeti, óriásit tévedett összes gyermekeim egyik édesanyja.

Mondtam már, hogy a pénz nem boldogít? Mármint ha a naív halandó (például én) azt sejteti a külvilággal, hogy van neki. Például, ha építési tervet lobogtatva szeretné megosztani afölött érzett örömét a külvilággal, hogy a folytonos miszmacholás közben (itt közveszélyes tudománykritikai munkásságára gondol) átmenetileg eltöltötte a konstruktivitás érzése. Ráadásul kitűnő tervünk volt, már Ádám is ilyet álmodott a Paradicsomban, önzetlen baráti segítség szülte, nem csoda, hogy előbb-utóbb kihívta a sorsot elenünk.

Kezdem a szomszédokkal, kik az elmúlt év folyamán sokat tettek azért, hogy végre hosszan és testközelből szemlélhessem a poszt-kommunista anómia jelenségét. Naivista, aki vagyok, még mindig azt hiszem, van értelme megkérdezni: tényleg elzúgtak volna forradalmaink? Mit tegyek, az „útfüggőség” (*path dependency*) fogalmát már akkor sem imádtam, amikor azt még „objektív determinációnak”, erkölcsi vetületét pedig „kispolgári csökevénynek” kellett titulálni. Hej, mennyit veszekedtem én kamaszkoromban szüleimmel, akik maguk között tömören „kisnyilasnak” illetve „cigánynak” nevezték a velünk egy házban lakó háztartásfőket. Ti meritek marxistának mondani magatokat – dörögtem felmenőimre –, amikor mást se csináltok, mint az „új osztály” magasából nézitek le földszinti szomszédainkat?! Ráadásul burzsoá nacionalista érvek leple alatt. Azért, mert annyi káder után mi költöztettünk fölülre, Tauszig mérnök úr hült helyére, aki 1936-ban elhitte, hogy magának építi ezt a majdnem-Bauhaus villát?

„Még hogy mi mellőznénk az osztályszempon-tokat?” – háborodtak fel nagy pofájú fiuk mondanóján –, „mindössze Lenin nyomdokain mást sem teszünk, mint elvégezzük a konkrét helyzet konkrét elemzését. Gondolkozz, Nick, először is párttag mindkettő, a villanyszerelő meg a fizikus is, mindannyian ugyanabban az előkelő kerületben lakozunk, lelkiismereti furdalásból kifolyólag már átengedtük nekik a fél házat, a kertről nem is beszélve. Újabban ránk szólnak, ha a talpalatnyi maradékon locsolni merészelünk. A kisnyilas

munkásáruló kőarccal, de nyíltan, a cigány fizikus nyájas-alamuszi módon, ám mindkettő maszszívan szűkíti életterünket (itt a *Lebensraum* kifejezésre lettem figyelmes), 'nekik ez jár'-alapon, közben viszont valahogy mindig mi fizetünk, ha a ház felé repül egy zsírosabb számla."

Papám halála után, mamám egyedül maradt e kedvenc stigmákkal. Ápolta őket akkor is, ha szorongott piszkosul, és fizetett még másfél évtizeden át rendületlenül (az időközben alaposan megtollasodott lakótársaknak) abban a hitben, hogy ha baj éri, jószomszédi kapcsolataira – esetleg – támaszkodhat majd. Nem gondolt többre, mint egy mentő ötletre, ha nem működne a telefonja. Öregségére egyre élesebben emlékezett a fess keretlegényre, aki – cserébe némi színesfémekért – lökött időnként egy kis elemózsia papám elé a hűvös ukrán erdőkben. Már egyikőjük sem él (hát a keretlegény!), nekem pedig tavaly egy kerek esztendő kellett ahhoz, hogy tisztelni kezdjem szüleim éleslátását. Durva jelzőiket ma sem használnám, holott a jelzett személyekről hasonlóan gondolkodom. Mi több, attól tartok, hogy a komor szavak mélyén fölösleges jóhiszem lakozott. Hatvan évvel a háború után körbepillantva én már alig tapasztalok összefüggést az átvett színesfém és a kapott elemózsia mennyisége között.

Szomszédaink hamar felismerték, eljött az ő idejük: a padlás, melyet beépíteni vágytunk, aranyat ér. Használni ugyan sose tudták, hisz rajtunk keresztül (nyikorgó kosárral a kézben) lehetett csak megközelíteni, folyton beázott, a tetőgerendákat már csak a szű tartotta, mi pedig retgettünk, mikor szakad ránk a mennyezet. Mamámnak, amikor a tanács megvétellel kínálta a lakásokat, senki sem mondta, hogy a padlás nem mihozánk tartozik majd. A szomszédok se. Pedig tudták jól, oly gyorsan húzták elő ebbéli ismereteiket tavaly, mikor félénken megpendítettem: építkez-nénk, ha nincs ellenükre. Először is közölték: de-hogy nincs! Majd hirtelen ára lett a padlásnak, rácáfolva a marxi munkaérték-elméletre. Miért kéne fizetni az üres helyért? Nem értem, e teória még 1998-ban is érvényben volt, ekkor bővítették szomszédaim utoljára lakóterüket a köz terhére. Ellenszolgáltatás nélkül, persze. Netán felismerték volna időközben a munkaérték-, a termelésiár- és a földjáraadék-elmélet apróbb súrlódásait Karl Marx életművében?

Isten neki – gondoltam – gáláns ajánlattal rukkolok elő: ha átadják a padlást, kicseréljük a tetőt, új kerítést kap a telek, és tisztába tesszük a ház jogi ügyeit is. Amit én nagyvonalú ötletnek hittem (mert költségei több millióra rúgtak), a villanyász és a fizikus szóra se méltatta. Hadüzenetben válaszoltak. Az általunk ajánlottól túl, követelték, hogy nyissunk nekik tért, s felfektették a „padlásért-pincét” doktrínát. Később illegális kerthasználatuk (vö. területablás) utólagos törvényesítéséért szálltak síkra. Még később a tervezés díját kívánták áthárítani. A fizikus az utolsó-utáni pillanatban, amikor még berakhatta a lábát az ajtóba, jelentős készpénzköveteléssel állt elő. Ezt az „egy fillérünk sincs azokra az átalakításokra, melyeket a saját lakásunkban már régóta tervezünk, s most Elsdorfék munkásaival megcsináltathatnánk” segédelve volt hivatva legitimálni. Szó esett még a természettudósok pimaszul alacsony fizetéséről, arról, hogy fiuk eladósorba került, sőt még azt is megtudhattam, hogy a nagy-papa hamarosan hozzájuk költözik. A zsarolást még bírtam valahogy (szerzőné lelkem alig), azt már kevésbé, hogy értelmiségi szomszédom folyvást lélekbe öltöztette nyers agresszióját: „Nick, tudhatod, csak értetek építkezünk mi is, míg ti Bécsben urizáltok, a mi fejünk fölött dübörög majd a légkalapács. Csak azt kérjük tőletek, hogy ne fizessünk rá saját jóindulatunkra.”

Értsd: mi Bécsben keresünk, ő meg Pesten talál. Életemben először hallgattam némi elégtétel-lel heveny zsidózást, midőn asztalosunk, egy csúfondáros mosolyú fiatalember élceldődött nekem jóindulatú lakótársunk és a pénz viszonyáról. Már javában szépült a ház, de a fizikus még mindig azal foglalkozott, hogy mi módon juthatna – ingyért – mások földi javaihoz. Minden egyes mesterünkkel dolgoztatott, s ha véletlenül nem sikerült javadalmazásukat ránk hárítania, addig alku-dozott velük, míg majdhogynem ők fizettek neki. Nem mondhatnám, hogy az asztalos eredeti módon vezette föl a nürnbergi gondolatot. „Van nekem egy izraeli ismerősöm, vagány öregúr, lakása van a Dob utcában, én szoktam neki kocsit bérelni. Képzeld, amikor fizet, kihív a konyhába, kinyitja a kredencet, ahol hegyekben áll a dollár, belemarkol, és számolatlanul nyújtja át a zsozsót. Ha többet ad, eszébe se jut visszakérni.” Hümmögök, érzem, lesz ez még rosszabb is. „A maga szomszédja viszont egy szarevő zsidó, megismerem az ilyet a pofájáról, nem olyan jó magyar, mint

maga, tegnap például a mocsadék azért ráncigált le a létráról, hogy fizessek neki szemétdíjat, mert beletettem egy kis fűrészpont a kukájukba.” Látja, ki ilyen, ki olyan – zárom le a beszélgetést ellenkezést nem tűrő hangon, hátha megúszok egy másfajta relativizálást. Magamban kuncogok: mit ér az én zsugori szomszédom Thököly-közei őseivel, kikre oly büszke? Aztán összerendezem: csak nem volt Thököly is cigány?

Ami azt illeti, a fizikus piszokul jól (pontosabban piszokul és jól) számított. Minket kergetett az idő és az undor, így – hűen a családi hagyományokhoz – retiráltunk és nyitogattuk a bukszánkat szorgalmasan. Még el sem kezdődött azonban a ház újrafelosztása, tárgyalópartnereim máris kis híján összeverekedtek. Írd és mondd 3 (azaz három) centiméteren, azt tervezgetvén, miként veszik át a főhatalmat a pincében, és hol húzódik majd a fal kettejük között. Hetekig szüneteltek a tárgyalások. Osszam meg őket és uralkodjam (magamon)? De hogyan, amikor láthatóan élvezik a torzsalkodást? Ma már tudom, a megoldás az lett volna, ha csendben megvárjuk, míg ránk szakad a tető. Utána vélhetően kitűnőek lettek volna a tárgyalási pozícióink.

Miután ismét megszerették egymást (ellenünk), a békeszerződésnek már csak a telekszomszédok némelyike akart elébe feküdni. Ahogy telt-múlt az idő, szembe-szomszédunknak, akinek a tanács annak idején átjásztotta a telkünkön álló garázst, is az eszébe ötlött, hogy aláírásáért kérhet valamit. Ne találgass, nyájas olvasó, persze, hogy anyaföldet. Esetleg – textiltechnikus lévén – műszaki ellenőrnek jelentkezne építkezésünkön. Vakmerően nem alkalmaztam. Nem sejtettem, mily szenvedélyeket szabadít rám ez a döntés. Kiderült, a technikus úr eladdig féken tartotta házának számos vérmes lakóját, akik már rég kaszát s kapát akartak ragadni, megakadályozandó, hogy az Elsdorf család két teljes emeletet húzzon maga fölé. E városi legenda csak dagadt, dagadt, akadtak már, akik megesküdtek rá, hogy a delelő napot is eltakarja majd előlük az épülő kastély. De már a kacsaláb is. Teljes gőzzel folyt az építkezés, amikor berontott hozzánk egy terjedelmes ifjú nőszemély, állítólag ügyvéd, néhány éve még csókolommal üdvözölt: „mégis hogy képzeled maga, hogy elrabolja a kilátásunkat?! – üvöltötte a szemem közé köszönés helyett. Duzzadt nyaki erek, támadóállás. Ekkor még azt hittem, megroppanthatok bárkit bizonyítékaim súlya alatt.

Elétartam az épület tervét, melyen feketén-fehéren látszott, hogy a házunk magassága alig változik. „Mit jön ezzel? Úgy sem fogják megtartani, amit ígérnek!” – s elviharzott.

Csak azért, hogy elkapjon egyik elvbarátja, hatvanas férfi, égő szemekkel. Ő felcipelt a lakásába, kivitt a tenyérnyi erkélyre. „Látja, ha a falhoz simul, törzsét megfeszíti és a fejét elfordítja, ott a Mátyás templom csúcsa, legalább tíz centi látszik belőle. Ha maga felhúzza a két emeletét, a kilátással együtt legalább ötmilliót rabol el tőlem”. Elejtem, egy emelettel sem magasodunk, nemhogy kettővel (ő se hiszi), de ha jól megnézem, a Mátyás templomból – svéd torna ide vagy oda – most sem látszik semmi, hisz eltakarja egy óriási fenyőfa. „Az nem akadály kérem.” Csak-hogy a faóriás nem az ön telkén áll – vetem ellene békésen – remélem, nem akar átmászni a kerítésen és egy láncfűrészrel órákig (észrevétlen) nyiszatolni azt a szegény fenyőt. „Léteznek más módszerek is” – vet rám egy diadalmas pillantást – „vegyszermérnök lennék vagy mi a szösz”.

Törless!

Hagyjuk a kémiát, inkább foglaljuk helyet a jog asztalánál. Még az első kapavágás előtt égető szükségünk támadt egy tiszta alapító okiratra. A magánosítás során keletkezett, a FIK által társasházunkra erőszakolt fércműnek ugyanis még a zárójelei sem stimmeltek, nem szólva a seregnyi, egyenként is többmilliót érő tévedésről, melyet a teleknagyság megállapításától kezdve, a közös helyiségek felsorolásán át, a lakás-négyzetméterek rögzítéséig követtek el benne a késő-kádárizmus korruptan slampos ingatlanosai 1988–89-ben. Valószínűleg szó szerint vették az ingatlan, mint olyan fogalmát, és e tévedésekkel gyakorlatilag mozdíthatatlanná (átalakíthatatlanná, eladhatatlanná, átörökökíthetetlené) akarták tenni a volt bérlakásokat.

Kérdezed, fiatal nyájas olvasó, mi fán terem a FIK? Én például még véletlenül se keverném össze az IKV-vel, neked viszont vagy tíz telefonodba is kerülhet, míg rájössz. Pedig még mindig büszkén létezik (akár az olasz gyarmatügyi minisztérium a hatvanas években), én legalábbis megfordultam benne, sőt súlyos százezrekkel is gazdagítottam ... kit is?

Hogy miért is, arra talán könnyebb a válasz.

Röviden: azért, mert meg lettünk zsarolva. Mondjam hosszabban is? Mert tulajdonukat hosszú lejáratú hitel terhelte, mint minden privatizált egykori bérleményét, mely hitel maradékát ha nem törlesztettünk volna, bizony mondom, otthonteremtő jogügyletbe máig is bajosan foghatnánk e lakás segítségével. A tulajdoni lapon ugyanis ott éktelenkedett a Fővárosi Ingatlankezelő Vállalat neve, és minden, ami ezzel jár: elővásárlási jog, ilyen vétő, olyan vétő, tán még azt is számon kérhette a ma már törpe firma, ki evett a tányérékájából. A cégnél hosszan tartott a spontán privatizálás, egyszerre több úgymond menedzsmentje is volt, melyek nem restelltek ártatlan politikusokat, tisztességes rendőröket és tisztán üzleti alapon működő paramilitáris erőket latba vetni a másikuk fékentartására. Évtizede már, hogy folynak a perek, mert a temérdek havi törlesztőrészlet csak érkezik, érkezik – így mi tagadás, a feleknek van miért bízva bízni.

A költői FIK márkanévet éppen birtokló társaságnak érdemes volt hát bűrőt bérelnie, oda egy morcos titkárnőt beültetnie, és várnia, míg a hozám hasonló egyedek tolongani kezdenek hátralevő törlesztéseiket megváltandó. S mi tülekedünk is serényen, kérünk alássan, s nem hagyjuk magunkat eltántorítani olyan csekélységek által, hogy nekünk kell tanusítanunk: tizenöt éve folyamatosan fizetünk („mit csodálkozik annyira, ellopták a nyilvántartásainkat azok a szemetek” – közli blazírtan a kasszírnő). Kuss és Törless! – akarná mondani, de a heti kétszer kettő óra, melyet az ügyfelekkel tölt, elveszi maradék idejét is a magas művelődéstől.

Építkezési kalandunk imígyen azzal indult, hogy valakiknek pénzt nyomtunk a kezébe/zsebébe (veszed ki a kezed a zsebedből, fiam!?), ám nem tudtuk, miért és miért pont annyit, s vajon a haza üdvét szolgáljuk-e vele, de leginkább azt nem, hogy a pénz átadásával lezárult-e a köztünk zajló tranzakció annak rendje és módja szerint. Se rend, se mód. A FIK-et a kerületi tervzsűri követelte, melynek eredményéről építész barátunkat okította ki egy unott önkormányzati csinovnyica, jelezve egyszersmind, hol köthetnek majd bele szőrös szívű főnökei az engedélyezési tervbe, „ha nem vigyázunk”. Ámde mi eleve vigyáztunk: a Bauhaus maradjon Bauhaus, semmi cafrang, lőpororony, kápolna, a beépítési magasság és arány legyen jócskán alulmúlva, sőt, a mellettünk álló házban lakó (s ami még rosszabb, a kerületi mű-

szakiakkal baráti kapcsolatokat ápoló) vállalkozó összes kívánsága is túlteljesítve. Például az, melyet erkélyünk elhelyezésének ügyében nyilvánított ki: „Elsdorf úr, már megbocsásson, ugye nem kívánja, hogy folyton magukat szagoljuk!” Nem pöröltem...

De nem is bocsátottam meg, pedig finom ellenállása következtében ismét több százezer forinttal szegényebbek lettünk, igaz, akaratlanul is gazdagítottuk az egyetemes építészettörténetet, kieszelve a Bauhaus újabb hazai stílusváltozatát. Magamban csak tökönrúgottnak nevezem (a fordítással még gondjaim vannak: *Tritt-in-die-Eier-Stil?*), úgy horpad be a tető egy ponton, hogy engedelmesen követhesse a szomszéd ház gerincvonalát. Pontosabban egy Ferencjóska-korabeli tűzrendészeti előírást, melyet illatos szomszédnőnk volt kedves lobogtatni. Lebegtetve egyszersmind, hogy fellebbezéssel él. Nem bírtam volna elnézni, hogy költségekbe veri magát.

Nem lebbezett, a csinovnyica pedig, akin látszott, nem veti meg az itókát, kisebb ajándékok („ugyan, ne hozzon zavarba”) hatására csak kiállította az építési engedélyt addigra, mire lakásunk már bőven romokban hevert: tető sehol, néhány válaszfal dűledezett a légtérben, és ömlött az eső vigasztalanul, heteken át. Éreleődött a forradalom, a fizikus és a villanyszerelő súlyosan beáztak, percenként jöttek a telefonok Bécsbe a vízállásjelentéssel és újabb készpénzkövetelésekkel. Én, hülye naponta rohángáltam haza, hogy – borzasztó erőfeszítések árán – köszönetet rebegjek szomszédaimnak, amiért lesöprik a tócsákat. Azelőtt ugyanis évtizedeken át mi söpörtünk, amikor beázott a tető, csak akkor a mi plafonunk gyöngyözött, hidegen (és szárazon) hagyva a szomszédságot. Hálám akkor hunyt örökre ki, amikor megtudtam, a hátam mögött megalkudtak fővállalkozónkkal, hogy az kifestet mindkettőjüknél. Ott is, ahol nem áztak be (ha lúd...). Volt egy kósza előérzetem, hogy mi álljuk majd a ceppet, különösen miután a villanyszerelő megjegyezte, hogy – biztos, ami biztos – söprögetés közben videofelvételeket is készített (májusi eső...). Kezdem gyűlölni a népi bölcsességeket.

Minden, ami ukrán

Itt kell megemlékeznem Sándorról, a fővállalkozóról, egy barát barátja ő, kinek legendás nyugal-

ma és rugalma nemegyszer átsegített bennünket a bajokon. Közepes áron ígért közepes minőséget és szó ami szó, az utóbbit becsülettel be is tartotta. Az árakat jó előre rögzítettük, és megegyeztünk, hogy a teljesítés minőségét menet közben megvitatjuk. Én ennyi vitát még nem vesztettem el életemben. Az apró győzelmeket megsemmisítő vereségek tucatjai követték, nem csoda, hogy idővel felhagytam a diadal erőltetésével. Kár, pedig olyanokat tudtam már mondani, hogy talpszelemen, hőhíd, közetgyapot és parapetmagasság. Azt sem sejtettem az elején, hogy az úgynevezett pótmunkák minden kalkulációt összezavarnak majd. Amikor valami extravagáns ötletünk támadt (ajtóra kilincs, konyhába vízcsap), akkor szép csendben keletkezett egy árnyék-költségvetés (majd a végén kiszámoljuk, Nick), mely egyre terebélyesedett, itt-ott belenőve az eredetibe. Négyzetméterek váltódtak át köbméterekké majd tonnává, pillanatnyi engedmények későbbi – nagyobb – tartozásokká. Eljött végül a teljes kiszolgáltatottság állapota, minden építkező rémálmainak rémálma, amikor már rég elfogyott a pénzünk, de még távolról sem volt kész a ház. Közről meg egyenesen félkésznek tűnt.

Ám a „felvonulási területen” béke honolt. Sándor emberi hangon szólt munkásaihoz (ő hozta őket a falujából kisbusszal nap mint nap); vigyázott rá, hogy sohase álljon le teljesen az építkezés; zaj és piszok igen, de lopás, részegeskedés, verekedés és közszeméremtsérsítés nem rontotta a hangulatot. Pontosabban egy hangyányit mégis.

Lopás: az első héten lába kelt egy flexnek (jusz sem árulom el, mi az), a munkások villanyszerelő szomszédomat gyanúsították a drága masina eltulajdonításával. Gyanújukat erősítette, hogy villanyóránk áthelyezése közben figyelmesek lettek egy kósza vezetékre, mely az ő lakásából érkezett – nicsak, egyenesen a mi óránkhoz. Nem kaptam a szívemhez, mert még jól emlékeztem széle-hossza-egy felesége dühödő arcára, midőn pár éve azzal rontott be hozzánk, hogy miként merészelünk rövidzárlatot csinálni, amikor ő épp vasal. Mármint mi a miénkben és ő az övében. Mint említettem volt, ők nyíltan hirdették, hogy közös az életterünk.

Italozás: az ácsok, annyi szent, szüntelen alkoholmámorban repkedtek a tetőn, mint mondták, „kell a célzóvíz, főnök úr”. Korelnökük is úgy emlékszem, akkor penderült csak le az állványról (csuklótöréssel megúsza, na erre inni kell), ami-

kor egyetlen egyszer elfogyott a bor. Tökrészeg viszont nem ő volt, hanem a munkavédelmi felügyelő, aki a kórház bejelentése nyomán szállt ki a terepre, hogy a védősisak használatáról értekezzen. „Vésődisak” tűnt a legjobb közelítésnek, pedig már hosszú percek óta kísérletezett tudománya vezérfogalmának kimondásával. Miklós, az egyik burkoló is csak rátöltött a reggeli féldecikre munka közben. A fürdőszoba lágyan hullámzó csempéi őrzik annak emlékét, amikor egy pillanatra kijózanodott.

Verekedés is csupán akkor tört ki majdnem, amikor a villanyszerelő szomszéd „mágánlaksértést nem tűrök!” felkiáltással zárta ki a kőműveseket a lakásából, akik épp az ő kéményéből szerettek volna pillért fabrikálni, nehogy alkalmasint rá és kedves családjára zuhanjon az emelet. A tettelegességet az indokolta volna, hogy derék szomszédom aláírta az építési tervet, mely e műveletnek külön fejezetet szentelt. Közbeléptem, bunyó elmaradt, költségek nőttek.

Közzsemérmet sem a munkások sértettek, hanem egy öntelt rendőrszázados, aki kiglancolt terepjárón érkezett hozzánk, hogy kis utcánk 11-es számú házából előállítsa mondjuk, Kund Abigélt. Hevesen tagadtam, hogy hasonló nevezetű nőszemély lakna nálunk. A rendőr azzal a feltevessel élt, hogy rejtegetjük a hölgyet. Éreztem, hogy a munkások karéjában civil tudatom izmosodik. Megpendítettem, vajon enyhülne-e a tiszt úr gyanakvása, ha elmondanám, hogy ez idő szerint a 7-es számú ház kapujában társalgunk, ez lenne ugyanis a miénk. Nem zárnám viszont ki teljesen, hogy a 11-es jelzetű lakóépületben tartózkodhatnak mindenféle lányok és asszonyok, egyebek között Abigél névre hallgatók is. Röhhögés a hátsó sorokban, zsaru megszegyenülten el. Pár perc múlva visszatér, az egyik mázoló gyereket terelve maga előtt. Ártatlan roma fiú, a századostól értesülők: illegális munkavállaló Erdélyből. Lelkiismeret-furdalásom van, próbálom a bűnt pártolni. A tiszt rendíthetetlen, én pedig, kifogyván a filantróp érvekből, lemegyek aljasba. Rendben, tartóztassa csak le az ártatlant, *ma* még megteheti, de egy hónap múlva már szégyellni fogja magát érte – sziszegtem, a tőlem telhető legkokárdásabb arcot vágva. „Miért, mi lesz egy hónap múlva?” – kérdez pökhendin vissza. A nép szavazni fog. Ismeretlen érzés: kincses szavaim célba érnek. A

százados ugyan magával cibálta a fiút, de – mint később megtudom – néhány sarokkal odébb szabadon engedte. Sándor is megkönnyebbült. Bevallotta, régi emlékek gyötörték, Ausztria, nyolcvanas évek, feketemunka, amikor hol egy pincében, hol egy fészkerben rejtőzve kellett átvészelnie a razziát. „A dolgok ismétlődnek” – általánosít rezignáltan – „csak egyre keletebbre”.

Hál' isten, két új kőművesünket nem vette észre a rendőr. Őket végül nekem kellett elijesztenem. Gyerekjáték volt. Látom ám, hogy a végében már nem hullámoznak a csempek. Mutatja Sándor az új szakembereket. Köszönök illendően a fiataloknak. Rám néznek kedvesen, bólintanak is, de nem viszonozzák az üdvözlést. Egyértelmű: süketnémák szegények. Kértem Sándort, miként tudja nekik elmagyarázni, hogy például fönt a sarokban kezdjék két centivel magasabban a sort és fokozatosan szűkítsék a fugát. „Annyit még én is tudok oroszul” – feleli büszkén –, „hogy *dva* meg *davaj*, a több kevesebb lenne.” Miért értené egy szegény süketnéma jobban az orosz mint a magyar mutogatást? – ragaszkodom preconcepciómhoz. „Ki itt a süketnéma?” – értetlenkedik Sándor – „az ifjak tegnap érkeztek Ukrajnából”. Megörülök, már rég nem beszéltem oroszul, záporoznak hülyébbnél hülyébb kérdéseim: hol születtek, merre tanulták a mesterséget, hogy bírják az ingázást? Másnap már nem látom őket. Remélem, egyenest Kijevbe rohantak tüntetni.

Egy honfitársuk sajnos maradt, a lakatos, aki már évtizedek óta magyar földön él, s csak picinyke akcentusa árulja el szláv anyanyelvét. Hogy nem okozott állandóan tömegverekedést, mármint hogy őt nem agyabugyálták el rendre a mesterek (ideértve engem is, aki ha módom volt rá, fizikai munkát végezve akadályoztam az építkezést), pusztán annak volt köszönhető, hogy Sándor elárulta: a vasművész jó kapcsolatokat ápol az ukrán maffiával. Ezt én is igazolhatom, legalábbis többször hallottam, amint oroszul káromkodik a telefonba, mindennek elmondva Sándor munkáisait, akiknek – minimum – el fogja töretni a kezét, de még az összes kurva (*bljágy*) rokonaiknak is. E hátországra a nyiszlett, festett hajú *hystericus*-nak feltétlen szüksége volt, élre vasalt farmerje és hófehér nylonpulóvere ugyanis nem kölcsönzött elegendő tekintélyt viselőjének. Engem se tartott sokra, látta rajtam, még a szögvasat sem tudom

megkülönböztetni a zártszelvénytől, de legalább nem tegezett. Az egész világot kizárólag utasítani tudta, „te, mocskos paraszt helóta” volt a kedvenc fordulata, melyet egyenest a faluról jött dolgozók szemébe mondott. Hát hallhat az ember ilyet Bécsben? Ki meri még azt állítani, hogy nem volt kiváló a történelemoktatás a Varsói Szerződés országaiban?

Az ukrán lakatos más hasznosat is tanult a közelmúltban. Hogy bizonyítsa, három nap alatt kétszer jelentette fel nálam Sándort, apart kis levélkék hozták a hírt. Ezek a postaládánkban landoltak, valószínűleg hajnalban dobta be őket a szerző. Dicséretére legyen mondván, hogy alá is írta őket. Tollát a bosszúvágy vezette, de figyelemztetésével akaratlan engem is védett. „Tudja, hogy Sándor pénzt vesz fel magától, de alvállalkozóit nem fizeti ki!!” – nos, mit tesz az ember egy ilyen üzenettel? Nem volt időm tépelődni, máris jött a második levél: „vártam, hogy felhív, ha nem kapom meg a pénzem, kibontom és elviszem az oszlopokat”. Ennek fele se tréfa – mondok – ha beváltja ígéretét, összedől a ház. Irány Sándor. Most sem sikerült kibillentenem örök nyugalomból. „Betömöm a száját néhány tízezerrel, és – meglátod – csönd lesz.” S lőn. Én meg elhittem a helótagázó nyiszlettnak, hogy félelmetes. Csernobil óta így van ez nálam mindennel, ami ukrán (kivéve a süketnémákat). Szégyellem, de már Julija Timosenko vérfagyasztó mosolya sem boldogít.

Tíz szög

Dacára az élénk közéletnek, az új tető alatt lassacskán beépült a tér, szomszédaink is terjeszkedtek rogyásig, és Sándor karját se törte el a maffia egy őszi alkonyon. Még kiosztottunk súlyos százazreket mindenféle közüzemi alkalmazottaknak, akik „meo, meo” csatakiáltást hallattak, amikor kitartó kérlelés után végre hajlandónak mutatkoztak kiszállni – mármint az állami szektorból, arra a kis időre, amíg a kizárólag általuk emelt akadályokat külön díjazás után eltakarították az utunkból. Ily módon lett hivatalosan füstölő kéményünk, törvényesen ketyegő gáz- és villanyóránk, továbbá folyóvizünk és lakhatási engedélyünk. A magáncégek (cirkó, telefon, internet) mindössze abban különböztek a közüzemeiktől, hogy dolgozóik talán kevésbé vehemensen követelték a hálapénzt. Pedig a kábeltévé-társaságnál

még protekciót is élveztünk. Támogatónk érte el, hogy a vevőszolgálat egyáltalán szóba álljon velünk. Először hosszasan nem akarták elhinni, hogy a kábelt már évekkel ezelőtt lefektették az utcánkban, és az összes szomszéd rá van kötve. Majd szerzőné lelkem saját szociológusi kezével húzta be a vezetékét a kerten át, miután e feladathoz a transznacionális társaság több szerelőcsapata sem tudott felnőni. Volt amelyik sértetten távozott, hogy ráz a vezeték, egy másik közölte, hogy az úgy helyes, de lejárt a munkaideje, megint másik arra kért, hogy hozzam már le a televíziót az emeletről: szeretné tudni, van-e jel, de a műszerét – ó, sors – a kocsiban felejtette.

Arengeteg jatt miatt újabb adósságokba vertük magunkat (ha Sabine ezt tudná, rögtön kamatot emelne); a szomszédok mindmáig képtelenek megbocsátani nekünk saját gyarapodásukat; időnként beázunk, a fal is rendszeren penészedik már (amikor épp nem reped), az ajtók vetemednek, a vécét nem lehet lehúzni – félre bű, ez nem a *Lúdas Matyi* 1967-es évfolyama, ott is a Patyolat-rovat. Végteére is, ha szomszédainkat nem is, Sándort számtalan konkurens közül szabadon választottuk. Munkásai, jóllehet nem hajtották agyon magukat, folyamatosan robotoltak, és egy másodpercre sem éreztették, hogy szívességet tennének nekünk. Végelszámoláskor Sándor ünnepélyesen árat engedett, nem rejtve véka alá,

hogy eme áldozatot továbbajánlása érdekében hozza. Félve beterjesztett garanciális javítási kérelmeinket azóta is szó nélkül teljesíti.

Az elmúlt évben nem kellett folyton jelenlétünkkel tüntetnünk, a mestereknek udvarolunk, rendőrködnünk. Bécs és Pest között cikázva építkeztünk, de korántsem azért, mert már megint nem lehetett kapni a Vasedényben tízes szöveget. Ha hiszed, nyájas olvasó, ha nem, egy fia csaptelepet, csempét vagy szellőzőrácsot sem kellett behoznunk „osztrákból”. Vas, beton, téglá – ha szükség volt rájuk, varázsütésre az építkezésen termettek. A munkások nem beszélték ki Sándort a háta mögött. Tartottak a munkanélküliségtől, ám se a téeszt, se az állami építőipart nem kívánták vissza. A termelési igazgató, a szakszervezeti bizalmi, a párttitkár, a raktáros, a bérszámfejtő és a portás helyett naponta Sándorra szavaztak, és reménykedtek szakértelmük viszonylag szabad eladhatóságában. Rajtunk kívül, akik még mindig azzal hitegetjük magunkat, hogy jó vásárt csináltunk, mindenki a piac elveit követte. Sándorék elegánsabban, szomszédaink – monopoljogaik birtokában – jóval kevésbé. „Járadékvadászok” és „potyautasok” – mondaná róluk az ökonómia, ráadásul rövidlátók is. Még százszor átvernek, és ígérem, meggondolom, hogy bízzam-e bennük.

Most tetszettünk forradalmat csinálni vagy nem? A válaszokat Bécsbe várom.

Bécs, 2005 májusa



© Szűts Miklós

Művészetek Palotája, 2005